

КАНЦЭПТ “КАМУНІСТЫЧНЫ ТАТАЛІТАРЫЗМ”: ГІСТАРЫЧНАЯ ЭВАЛЮЦЫЯ І СУЧАСНАЯ РОЛЯ

Малібошкі Ул. А.

*МО «Витебский государственный ордена Дружбы народов
медицинский университет»*

У палітычным лексіконе тэрмін “таталітарызм” з’явіўся ў 30-я гг. XX ст. як азначэнне фашысцкіх палітычных рэжымаў у Італіі, Германіі, Іспаніі. У пасляваенны перыяд ва ўмовах разгарнуўшаўся “халоднай вайны” на Захадзе была распрацавана канцэпцыя “камуністычнага таталітарызму”. Найбольш вядомай у гэтым сэнсе стала кніга амерыканскіх аўтараў З. Бжэзінскага і К.Фрыдрыха “Таталітарная дыктатура і аўтакратыя. 1956г. Галоўны сэнс канцэпцыі зводзіўся да сцверджання таго, што ў аснове савецкага палітычнага ладу ляжыць усеагульны (“татальны”) кантроль камуністычнай партыі над усімі грамадскімі арганізацыямі і насельніцтвам, які несумяшчальны з дэмакратыяй. У якасці тэарэтычнага абгрунтавання былі пакладзены суб’ектывісцкія геапалітычныя трактоўкі гісторыі Расіі, СССР. Схільнасць “савецкіх палітычных паводзін” да таталітарызму савецкагаі звязвалі са старажытным звычаем рускіх сялян цесна спавіваць маленькіх дзяцей, з існаваўшай у сельскай абшчыне кругавой парукай і г.д.

Пачынаючы з сярэдзіны 60-х гг., канцэпцыя "камуністычнага таталітарызму" стала аб'ектам вострай крытыкі нават з боку саміх саветолагаў. Многія з іх бачылі яе навуковы прымпывізм, выдавочную неадпаведнасць тым працэсам, што адбываліся ў савецкім грамадстве. Па многім параметрам яго дэмакратызм не толькі не саступаў, але значна пераўзыходзіў хваленыя заходнія дэмакратыі. Таму яны пачалі пісаць аб "адукаваным", "змякчаным", "рацыялінізаваным" і г.д. таталітарызме. Большасць саветолагаў і наогул рашуча адмовілася ў сваіх характарыстыках савецкага грамадства ад таталітарнага цэтліка. У далейшым хваля крытыкі канцэпцыі ўсе больш нарастала. Своеасаблівы вынік падвёў у сярэдзіне 80-х гг. вядомы амерыканскі знаўца савецкай гісторыі, прафесар Стывен Казн. "Таталітарная школа, - пісаў ён, - аказалася заганнай па ўсім накірункам", "яна вінавата ў інтэлектуальным крызісе, што ахапіў амерыканскую саветалогію і працягваецца па сённяшні дзень" [1].

Канцэпцыя, народжаная пячорным антыкамунізмам і па сутнасці выкінутая за мяжой на сметнік, набыла ў апошнія гады існавання Савецкага Саюза, а затым на постсавецкай прасторы як бы другое дыханне. Цэтлік "таталітарызм" тут зараз надзвычай шырока ужываецца ў якасці нейкай своеасаблівай аксіомы, ісціны ў апошняй інстанцыі. На наш погляд, гэта вядзе да грубага, прымітыўнага скажэння гісторыі, самым адмоўным чынам адбываецца на фарміраванні палітычнай культуры людзей, асабліва моладзі. Таму выяўленне сутнасці гістарычнай эвалюцыі канцэпцыі "камуністычнага таталітарызму" мае актуальнае не толькі навуковае, але і палітычнае, выхаваўчае значэнне.

Літаратура:

- 1 Rethinking the Soviet Experience. -- New York, 1984, p. 3-4, 25.